

Hideg Éva

A REGIONALIZÁLÓDÁS JELEI ÉS KÉRDŐJELEI A VISEGRÁDI ORSZÁGOK FORESIGHT TEVÉKENYSÉGÉBEN

– könyvrészlet, 2017 –

A tanulmány azzal a céllal készült, hogy néhány témakörben feltárja a visegrádi országok (V4-ek) regionalizálódási törekvéseit. Ezt elsősorban az egyes országok foresight tevékenységének áttekintése, az üzleti szektorra vonatkozó vállalati foresight és más régiós közös foresight kutatások eredményei alapján kívánja megvalósítani miközben figyelembe veszi, hogy miként alakultak az egyes országok gazdasági teljesítményei.

Regionalizálódás és a V4-ek

A régió és a regionalizálódás fogalmak többféle és változó értelmezése teszi izgalmassá ennek a témakörnek a kutatását jelenleg. A Magyar Értelmező Kéziszótár (1985) szerint a régió vidék, övezet. Minthogy földrajzi térhez szorosan kapcsolódik, ezért egy konkrét, lehatárolt tájegységet, közbülső szintű szerveződést is jelenthet, amely tájegység egy-egy, közös vonásokat mutató országrész formájában nyer megjelenési formát. A regionalizálódás az a folyamat, amely fenntartja és erősíti egy-egy téregység belső kapcsolatrendszerét. (Nemes Nagy 1997). A globalizáció körülményei között a régió és a regionalizálódás azért is vált fontossá, mert a globális világ regionális erőterek kapcsolatrendszereként működik és van állandó mozgásban. Másrészt a regionalizálódás a globalizációra adott választ is jelent, amennyiben előtérbe állítja a környező országokkal történő szorosabb kapcsolatépítést, a szomszédsági viszonyok sokrétűbbé tételét, aminek révén a regionalizálódás a fejlődés felgyorsulását is jelentheti az adott térségben (Krugman 2000).

Minthogy dolgozatom célja nem e változékony fogalom definiálásának pontosítása, hanem az, hogy felhívjam a figyelmet arra, hogy a regionalizáció fellendülésében nemcsak sokféle folyamat eredőjét kellene érzékelni és értelmezni, hanem arra is fel kellene figyelni, hogy *maga az előretételezés, a foresight folyamata miként és mennyiben segítheti elő e koncepció és törekvések megjelenését, valamint azok realizálását*. Ezt a témakört a V4-ek foresight tevékenysége kapcsán vizsgálom, mert egy, ezt a megközelítést is elindító és megalapozó közös kutatásban volt szerencsém részt venni¹. A közös kapcsolatrendszerek foresight tevékenységben és gazdaságban történő erősödését azért tartom fontosnak, mert ez a térség a rendszerváltás után szánta el magát arra, hogy önálló arculatot építsen, és azt az eddigiekben különböző területeken és intenzitással tette. A jövőre vonatkozó ilyen szándékok akkor állnak szilárd lábakon, ha azokat a kutatási és szellemi-kulturális kapcsolatok intenzitása is alátámasztja, illetve azok a vállalatok és az emberek szintén is erősödnek az országok között.

A V4-ek négy szomszédos közép-európai ország, Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia, között 1991-ben létrejött megállapodás azzal a céllal, hogy segítse elő a rendszerváltás után a nyugati orientáció, a piacgazdaság és a demokrácia fejlődését az egymás közötti kapcsolatok erősítése révén. A NATO-hoz és az Európai Unióhoz (EU-hoz) történő csatlakozást jól szolgálta a kevés formális elemekkel és alapvetően kormány szinten folyó

diplomáciai, politikai együttműködés. Különösen eredményes a 2000-ben létrehozott Visegrádi Alap tevékenysége, amelynek célja, hogy erősítse az együttműködést a kultúra, a tudomány, a kutatás és az oktatás terén. Megítélésem szerint azóta viszont a további regionalizálódás lassúbbá vált, és az kisebb-nagyobb zökkenőkkel folyik.

A V4-ek foresight tevékenységében megnyilvánuló regionalizálódás jelei

Megismerkedve az egyes V4 országokban folyó foresight tevékenységekkel az állapítható meg, hogy *a rendszerváltás előtti múltjukat e téren tovább folytatva minden országban dominál a makro és a mezo szintű, valamint országos előrejelzések és foresightok készítése*. Leginkább 2000 után és a technológiai foresight terén sikerült az országoknak elsajátítani a foresightot, mert az már minden országban készült legalább egyszer. Az országon belüli területi különbségek csökkentése céljából Magyarország kivételével minden országban készítenek új szemléletű és módszertanú régiós foresightokat is. Magyarországon az oktatás és a szakképzés foresightja volt rendszeres tevékenység az 1990-es évek közepétől 2007-ig. *A leggyengébb lábakon a szervezeti-vállalati foresight helyzete áll minden országban*. Ennek fő oka az, hogy az egyes országokban a hazai vállalkozások 99%-a kis és közepes vállalkozás (KKV), amelyek még nem érzik szükségét annak, hogy folyamatosan és intenzíven foglalkozzanak jövőjük alakításával. Magyarország kivételével a többi ország rendszeresen részt vesz nemzetközi foresight kutatásokban elsősorban más EU-s országokkal együttműködve. Ez Magyarországra kevésbé volt jellemző eddig.

A Millennium projekt keretében, melynek mindegyik ország tagjaⁱⁱ, végzett számítások szerint a *State of the Future Index* (SOFI)ⁱⁱⁱ a V4-ekre vonatkozóan igen érdekes képet mutat. A V4-k létrejötte óta jelentős volt minden országban a jövő megítélésében a javulás feltételezése. A kezdeti időszakban, 1995 és 2008 között, Magyarország indexe volt a leginkább javuló, majd a válság után az ő indexe esett a legnagyobb mértékben vissza. A 1995 és 2015 közötti jövőindex várakozások felfelé ívelő időszakában a V4-ek igyekeztek egymáshoz felzárkózni jövőfelfogásukat illetően. Azt is mondhatjuk, hogy valóban teljesítették azt a vállalásukat, hogy hasonló módon álljanak át a nyugati típusú piacgazdaságra és demokráciára. *A jövőre vonatkozó várakozások tekintetében 2015-ben minden ország kb. hasonló mértékű javulásra lát lehetőséget 2025-ig*. E tekintetben a legpesszimistább Magyarország és a legoptimistább Lengyelország. (Lásd az 1. ábrát!)

A SOFI számításában az az újdonság tapasztalható, hogy *a V4-ekre együtt és 2025-ig készült el a SOFI és előrejelzése*. Ez azért tekinthető újdonságnak és a regionalizáció jelének, mert *a számítások során egy egységnek tekintették a négy országot a jövőbeni kilátások vonatkozásában*. Ezt azért tehették meg a kutatók, mert a 2010-es évekre az egyes országok jövőkutató szakértői nagyon hasonló felfogást alakítottak ki saját országuk jövőjére, és így a négy ország jövőjének együtt kezelése sem lett erőltetett. (Lásd az 1. ábrát!)

Az 1. táblázat adatai teljes mértékben alátámasztják a V4 országoknak azt a törekvését, hogy felzárkózzanak a nyugati típusú piacgazdaságok és az EU fejlett országai közé. Mint ahogy a külső (K), a belső (B) és a jövő (J) potenciálra és annak változására képzett indexek^{iv} mutatják, *a V4-ek egy klaszterbe tartoznak, amely klaszterre a külső potenciál (külföldi tőkevonzás, globális cégek hazai fogadása, külkereskedelmi mérleg pozitívumának növelése) hazai fejlődés érdekében történő mozgósítása a jellemző* (Bartha et. al. 2013).

Ezek a tényadatok még nem jelzik azt az igényt és jövőbeni várakozást, hogy a V4-ek egymás közötti kapcsolataikat is erősítsék, viszont a 2010-re elért eredmények a fejlődési út változását is megalapozhatják, ahogyan azt a Bartha – Gubik – Szita szerzőhármas is kifejti a már idézett kötetükben (Bartha et. al. 2013). *A V4-ek jövője esetében is vagy folytatódhat ez a külső erőforrások bevonására irányuló stratégia, vagy áttérhetnek a belső védelmi zóna megteremtésére irányuló stratégiára, vagy pedig a belső tudásgenerálásra alapozott stratégiára.*

A Mobilising corporate foresight potential among V4 countries (FOR_V4) 2016-ban folyó és a Visegrádi Alap finanszírozta kutatás keretében már kimondottan előtérbe került és kutatás, foresight tárgyává vált a V4-ek komplex jövőelképzeléseinek kidolgozása. A közös jövőelképzeléseket makro és mikro szintű foresight kutatások, pontosabban forgatókönyv készítési eljárások segítségével állítottuk elő. A makro szintű elemzésekből lehetséges és kívánatos jövőként állt elő a kis üzletre alapozott, de integrált és specializációt megvalósító gazdaság képe. (Lásd a 2. ábrát!)

A négy ország 3 makro mutatójának idősorára illesztett trendjei és azok extrapolációja segítségével a négy ország kutatói megállapították, hogy a V4-ek 2002 óta egy olyan fejlődési utat járnak, amelyre a KKV-k magas aránya és azok diverz fejlődése a jellemző. Mindegyik országban a vállalkozások 99%-a KKV és alig van jelentős tőkeerőt képviselő hazai vállalkozás. A külkereskedelmi mérleg ugyan többnyire pozitív egyenleggel zárul, mert a globális cégek jelentős forgalmat bonyolítanak le. A közvetlen külföldi beruházások aránya a GDP %-ában az ingadozások ellenére jelentős, és pl. Magyarországon 2005 és 2008 között kimagasló értéket ért el, de más országokban is fontos szerepet játszott a külföldi tőkevonás. Bár mind a négy ország a diverz kisvállalkozások és a duális gazdaság jellegzetességeit mutatja az elmúlt bő 10 évben, de e mutatók trendjeinek extrapolálásával lehetőség látszik arra, hogy *a V4-ek kis üzleteken alapuló globális és flexibilis specializációt valósítsanak meg*, ami által e gazdaságok belső és egymás közötti kapcsolatai is intenzívebbé válhatnak. *Ez a flexibilis specializáció erősítheti a térség régiós kapcsolatrendszerét és regionalizálódását, miközben a régió az EU-n belül is huzamosan gyorsan fejlődő térséggé válhat.*

A mikro szintből kiinduló és kvalitatív szcenárióépítés, amely a 2016 júniusi prágai workshop tárgya volt, konkrét specializálódási lehetőségeket tárt fel. A 3 csoportban jövőkutatók és vállalati menedzserek dolgoztak együtt a V4-re vonatkozó lehetséges szcenáriók építésén. Tehát már nem az egyes országok gazdasági jövőjének feltárására irányult a tevékenységük, hanem arra, hogy a V4 gazdasági térsége milyen jövők felé fejlődhet. Az egyes csoportok 4-4 komplex és lehetséges szcenáriókat dolgoztak ki, majd pedig a csoportok számára a legkívánatosabbakat kiválasztva azok megvalósíthatóságával is foglalkoztak. A legkívánatosabb szcenáriók racionalitása abban van, hogyha az üzleti élet képviselői és stakeholderei a maguk gazdasági pozíciója és területe szempontjából lehetségesnek és kívánatosnak is tartják bizonyos szcenáriók megvalósítását, akkor az azokban vizionált jövőknél a megvalósulási-megvalósítási esélyei is jobbak lesznek, mint a személytelen, vagy a gazdasági szereplők érdekeit nélkülöző szcenárióknak. Ezek a kívánatos szcenáriók az alábbiak voltak:

- „3D Company”,
- „Green Factory 5.0” és a
- „V4Trans”^v.

A „3D Company” egy kisvállalkozások netwörkjére épülő és mind technológiailag, mind pedig üzletileg egy paradigmaváltó jövőalternatívát képzel el. Számítva az infokommunikációs, a

nano- és a biotechnológiák összekapcsolt fejlesztésére, olyan gyártási folyamatok és szervízhálózatok kiépítését képzelik el a vállalati szakemberek, amivel a termékek széles köre otthon és/vagy személyre szabottan nyomtathatóvá válik. Az ehhez szükséges szoftvert, anyagpatronokat, eszközöket és szervizelést kisvállalkozások kiválóan meg fogják tudni oldani, ha nem ragadnak bele a KKV-k a múlt század technológiai és üzleti modelljébe. Vagyis képesek a folyamatos K+F+I tevékenységekre és azok gyors piacra vitelére, képesek kooperációk kiépítésére is a széles és távoli üzletkör, valamint a komplikált vevői szükségletek kielégítése céljából.

A „*Green Factory 5.0*” nevű forgatókönyv látszólag marad a hagyományos ipari technológiáknál, mert nem zárkózik el az automatizált termeléstől még a KKV-k esetében sem. E scenárió kigondolói azt feltételezték, hogy a KKV-k csak a foglalkoztatottak számát tekintve fognak kicsik maradni, mert az automatizáció miatt eszközparkjuk igen nagy lesz majd. Az újdonság viszont nem ebben lesz, hanem abban, hogy az automatizált gyár teljesen zöld technológiát is képvisel majd. Ebben a gyárban szívesen fognak dolgozni, felügyelni, irányítani és fejleszteni a Z generáció fiataljai, mert számukra az informatika és a környezetvédelem máris természetes közeg. E fejlesztések természetesen igénylik majd a specializációt és a K+F+I-be való hathatós közreműködést is, vagyis integrálódniuk kell majd ezeknek a gyáraknak a helyi gazdaságba, társadalomba és természeti környezetbe is, miközben a V4-eken belüli kooperációt is kell majd építeniük.

A „*V4Trans*” nevű forgatókönyv látszólag a legföldhözragadtabb, mert csak a régió szállítási, szállítmányozási, valamint különféle transzfer rendszereit összehangoló és azok interaktív működési modelljének kiépítését szorgalmazza. E forgatókönyv abból indul ki, hogy ezek a tevékenységek és azok infrastrukturális alapjai annyira alapvetőek, hogy azok korszerű és sűrű régiós hálózatának kiépülése nélkül nem lehet tovább mélyíteni és szélesíteni a V4-ek között az integrációt. Először ezért a közlekedési, szállítmányozási, hírközlési, kommunikációs, internet stb. kapcsolatok hálózatát kell üzletileg is művelhető formákban kiépíteni, amihez akár új típusú üzleti modelleket is ki kellene fejleszteni, igazodva a térség sajátos fogyasztási szokásaihoz. A régiós hálózati kapcsolatok nem jelentenének elkülönülést a globális világtól és az EU többi részétől, hanem éppen annak megkönnyítését szolgálnák, hogy a globális kapcsolatrendszerekbe könnyebben bekapcsolódhasson ez a térség.

A három forgatókönyv újdonsága abban van, hogy *alulról építkezve felszínre tudott hozni egy olyan igényt, hogy a V4-eknek mint speciális régióknak is meg lehetne már mutatkozni mind az EU-n, mind a globális világon belül. Erre legelőször az üzleti életben nyílna lehetőség, de ahhoz figyelembe vennék a társadalmi sajátosságokat és a lakossági szükségletek fejlődését is.*

A V4-ek foresight tevékenységében megnyilvánuló regionalizálódás kérdőjelei

A V4-ek jövőjét illetően a regionalizálódásban kérdőjelek is láthatóak. E kérdőjelek egy része a foresight tevékenységben is feltűnik, a másik részük a V4-ek e századi tevékenységének és elért eredményeinek jövőszempontú megítélése révén ismerhető fel.

A foresight tevékenységben a regionalizálódás kérdőjeleinek egyik forrása a *Kárpátok Eurorégiójának* 1993-ban történő létrejötte Szlovákia, Lengyelország, Románia, Ukrajna és Magyarország egyes, határmenti megyéinek, területeinek részvételével. Ennek a V4-eken túlnyúló, de a V4-ek országait csak részben tartalmazó tömörülésnek elkészült egy jövőjével foglalkozó előrejelzése, amely nem tisztázta e régióknak a V4-hez való viszonyát, viszont célul

tűzte ki az interregionális és határmenti együttműködések szorgalmazását (Süli-Zakar 2004, A Kárpátok Eurorégió 2007-2013 stratégia 2011).

Szinte egyedülálló kezdeményezésként folyt és jelent meg 2007-ben a V4-ek közös foresight tevékenységében a *Kárpátok Régiójának jövőjére vonatkozó, foresighton alapuló alternatív forgatókönyveket tartalmazó kiadvány* (Outlook 2020: Three Scenarios for the Carpathian Region's Future Development 2007). E kutatásban a V4-eken kívül részt vettek még Ausztria, Ukrajna és Románia. A foresight kutatás tárgya a földrajzi értelemben vett Kárpátok területe volt. (Lásd a 3. ábrát!)

A 2020-ra előrettekintő foresight keretében három forgatókönyvet dolgoztak ki a résztvevő országok kutatói és stakeholderei. Ezek az alábbiak:

- a „Business as usual”,
- a „EU policy first”és
- a „Carpathian dream – Sustainability first” nevű forgatókönyvek.

Mint az elnevezések is sejtetni engedik, a forgatókönyveket a GEO4 globális klíma forgatókönyvekből származtatták annak alapján, hogy számba vették azokat a lehetőségeket, amelyek hosszú távon e régió fejlődését a globális környezeti fejlődéstendenciákhoz kapcsolhatják. A „*Business as usual*” forgatókönyv a gazdasági fejlődés és a globalizáció további erőteljes térhódításával számol, míg a „*EU policy first*” nevű forgatókönyv az EU integráció gyors és központosított fejlődésének lehetőségét veszi számba. A harmadik, a „*Carpathian dream – Sustainability first*” nevű forgatókönyv pedig egy erős regionális és lokális kormányzást vizionál, amely partnerséget tételez fel az állam, a civil szféra és magánszektor között a fenntartható fejlődés régiós megvalósítása érdekében. A koncepció szépséghibája mindössze az, hogy *ez sem tisztázza a V4-ek helyét, szerepét ebben a Kárpátok régióban és regionalizálódási folyamataiban.*

A V4-hez képest más-más tartalmú Kárpátok régiókra vonatkozó jövőformáló elképzelések nem csak azt nem határozzák meg, hogy mi a viszonyuk a V4-ek régiójához, hanem azt sem, hogy mi indokolja a szinte teljesen azonos nevű régiók létét egymáshoz képest. *Egyelőre nem tudható ezért az, hogy vajon melyik régió kerül majd ki győztesen, és a V4-eknek milyen mértékben sikerül valóban közép-európai régióvá válniuk?*^{vi}

A V4-ek a 2000 utáni években nyújtott teljesítménye és elért eredményeinek jövőszempontú megítélése is kérdőjeleket támaszt a regionalizációjukkal kapcsolatban. Míg a jövőre vonatkozó várakozások mind a négy országban fejlődésük kiegyenlítetttségét és egymás közötti kapcsolatrendszerük erősödését feltételezik, addig az elmúlt 16 év csak részben alapozza meg ezt az optimista közös jövőkonceptiót. *A globális versenyképességi indexek a Világgazdasági Fórum rangsorolása alapján a V4-ek esetében inkább távolodtak egymástól* (Schwab 2016). (Lásd a 4. ábrát!) *A legkiegyenlítettebb és magas szintű teljesítményt a cseh és a lengyel gazdaság nyújtotta. A szlovák és különösen a magyar gazdaság indexeinek alakulása az eltávolodás és az elszakadás veszélyét érzékelteti.*

Az IMD versenyképességi indexének hosszú időszora nem áll ugyan rendelkezésemre, de a 2012-től folyamatos adatok lényegében ugyanazt mutatják, mint a másik intézmény által készített rangsorok. (Lásd a 2. táblázatot!)

Az IMD Versenyképességi Központjának adatait másként és más szempontok szerint számítják, ezért az adatbázisából kiemelhetőek *a vállalati adaptivitásra és az életminőség*

változására vonatkozó adatsorok. A vállalatok adaptivitása esetében Magyarország kivételével néha ingadozó, de javuló adatsort láthatunk 2001 és 2016 között. (Lásd az 5. ábrát!)

Az életminőség tekintetében 2000-ig a V4-ek között jelentős mértékű kiegyenlítődés következett be, viszont azóta ismét nőnek a különbségek. Magyarország esetében 2006 óta folyamatos csökkenés is tapasztalható, mintha egyre jobban leszakadna a V3-aktól. (Lásd a 6. ábrát!) Mindebből arra következtethetünk, hogy *a magyar gazdaság tágan értelmezett két legfontosabb versenyképességi alapja – a vállalatok adaptivitása és a lakosság életminősége – a V4-ek között a leggyengébb és egyre gyengülő, ami miatt ez a növekvő leszakadás a V4-ek további integrálódásának is akadályává válhat.* A pozitív jövőképeket vizionáló közös jövők ezért a V3-ak számára nagyobb realitással bírnak, mint Magyarország számára.

Következtetések

A V4-ek foresighton alapuló jövőfelfogásaira és a XXI. századi teljesítményeik jövőszempontú értékelésére alapozott elemzésből az a következtetés vonható le, hogy válaszütt előtt állnak a V4-ek, mert kb. egyszintű fejlettséget sikerült elérniük, de belső integrációjuk, regionalizációjuk nem fejlődött azzal együtt. Van azonban igény és többféle jövőelképzelés arra, hogy a V4-ek markáns EU-s régióvá váljanak. A V4-ek mellett, illetve részvételükkel alternatív regionalizálódási igények és elképzelések is léteznek. Kérdés, hogy melyik koncepció válik jövőformáló erővé a jövőben. Magyarország mintha lemaradna, a V3-ak pedig kezdenek egy gyorsabb és eredményesebb fejlődést lehetővé tevő pályára állni. Bár a régiós közös jövő, és a magyar részvétel a V4-ek regionalizálódásában még nem tűnik elérhetetlennek, de már nem egyértelmű, hogy csak ez az egy közös régiós jövő lehetséges. A V4-ek foresight tevékenységének további bővítése és mélyítése jelentős szerepet játszhat mind az egyes országok, mind pedig a V4-ek közös régiós jövőjének kívánatos formálásában.

Felhasznált irodalom

A Kárpátok Eurorégió 2007-2013 stratégia 2011. <http://carpathianeuroregion.org/strategiai-program.html>, letöltés 2016.12.30.

Bartha Zoltán – Sáfrányné Gubik Andrea – Tóthné Szita Klára (2013): Intézményi megoldások, fejlődési modellek. GNR Szolgáltató és Kereskedelmi Bt. Miskolc.

Bartha, Z. – Gordon, Th.G. – Jutkiewicz, P. – Klado, P. – Klinec, I. – Kołos, N. - Nováček, P. - Szita Toth, K. (2015): V4 State of the Future Index. eds. Kołos, N. – Jutkiewicz, P. Polish Society for Futures Studies, Warsaw. http://sofi.ptsp.pl/wp-content/uploads/pdf/final_report.pdf, letöltés 2016.11.20.

Competitiveness Library: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/previous-gci-reports/>, letöltés 2016.12.30.

IMD Competitiveness Center jelentései. <https://worldcompetitiveness.imd.org>, letöltés 2016.12.30.

Juhász József – Szőke István – O. Nagy Gábor – Kovalovszky Miklós szerk. (1985): Magyar Értelmező Kéziszótár, Akadémiai Kiadó, Budapest.

Kárpát Régió Üzleti Hálózat (Carpathian Region Business Network) (2013).
<http://www.kkvhaz.hu/cikk/1526-karpat-regio-uzleti-halozat>, vagy
<https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/smeip/provider/carpathian-region-business-network-k%C3%A1rp%C3%A1t-r%C3%A9gi%C3%B3-%C3%BCzleti-h%C3%A1ll%C3%B3zat-zrt>
letöltés 2016.11.20.

Krugman, P. (2000): A földrajz szerepe a fejlődésben. Tér és Társadalom, 4, 1-21. old.

Millennium projekt honlapja: <http://www.millennium-project.org>, letöltés 2016.10.14.

Nemes Nagy József (1997): Régiók, regionalizmus. Educatio 3. sz. pp. 407-423.

Outlook 2020: Three Scenarios for the Carpathian Region's Future Development (2007),
http://keo.gridw.pl/KEO_Raport_Rozdzialy/04CH_4.pdf, letöltés 2016.12.30.

Sacio-Szymanska, A. ed. (2016): Corporate Foresight Potencial in Visegrad (V4) Countries. Institute for Sustainable Technologies – National Research Institute in Radom, Radom.

Sacio-Szymanska, A. – Kanoniuk, A. – Tommei, S. – Hideg, É. – Gubova, K. – Boorova, B. – Valenta, O. – Gaspar, J. – Markovic, P. (2016): Possible Development Scenarios of V4 Economies and Individual Companies. In: Sacio-Szymanska, A. ed. (2016): Corporate Foresight Potencial in Visegrad (V4) Countries. Institute for Sustainable Technologies – National Research Institute in Radom, Radom. pp.95-112.

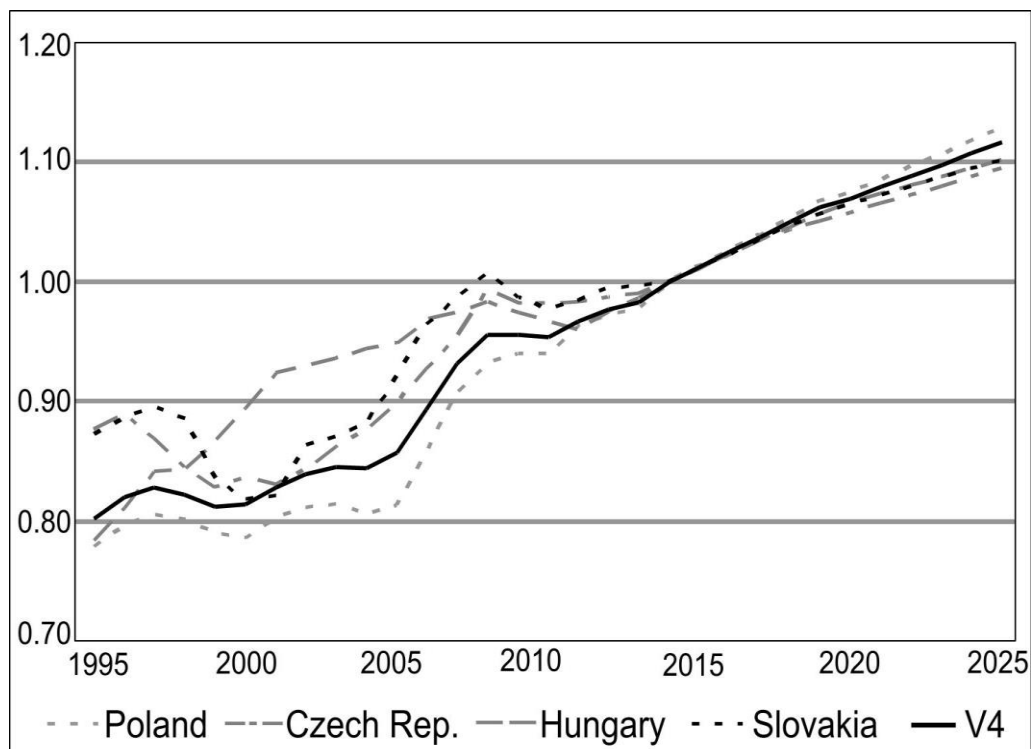
Schwab, K.ed. (2016): The Global Competitiveness Report 2016-2017. World Economic Forum, http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf, letöltés 2017.01.03.

Süli-Zakar István: A Kárpátok Eurorégió Interregionális Szövetség stratégiai programja 2004.
<http://carpathianeuroregion.org/strategiai-program.html>, letöltve 2016.11.20.

The Reference Database on World Competitiveness. <https://worldcompetitiveness.imd.org>, letöltve 2016. 11.23.

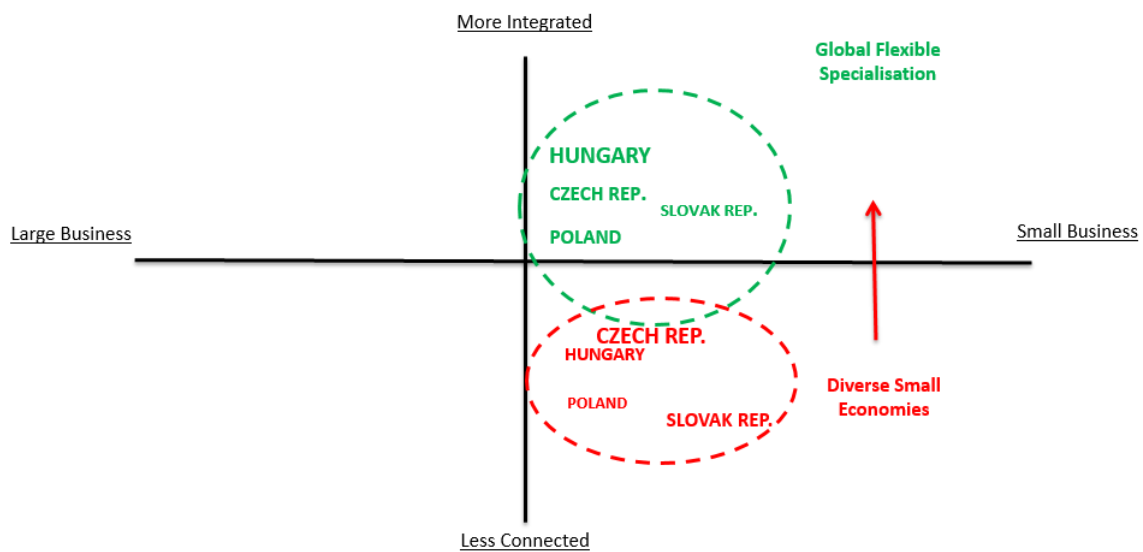
Ábrák, táblázatok

1. ábra: A V4-ekre vonatkozó SOFI alakulása



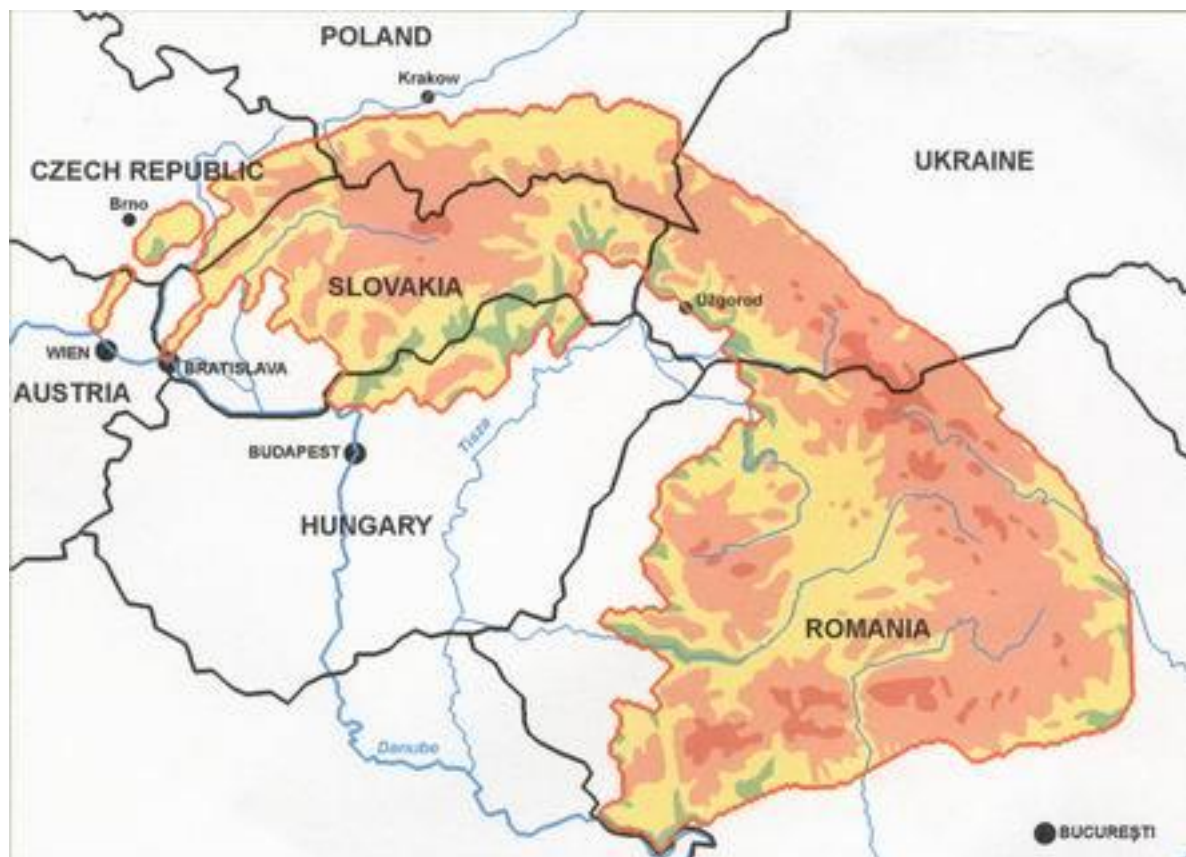
Forrás: <http://www.millennium-project.org/millennium/V4-compar-new.jpg>

2. ábra: Makro szintű kvantitatív scenárió a V4-ek jövőjére vonatkozóan



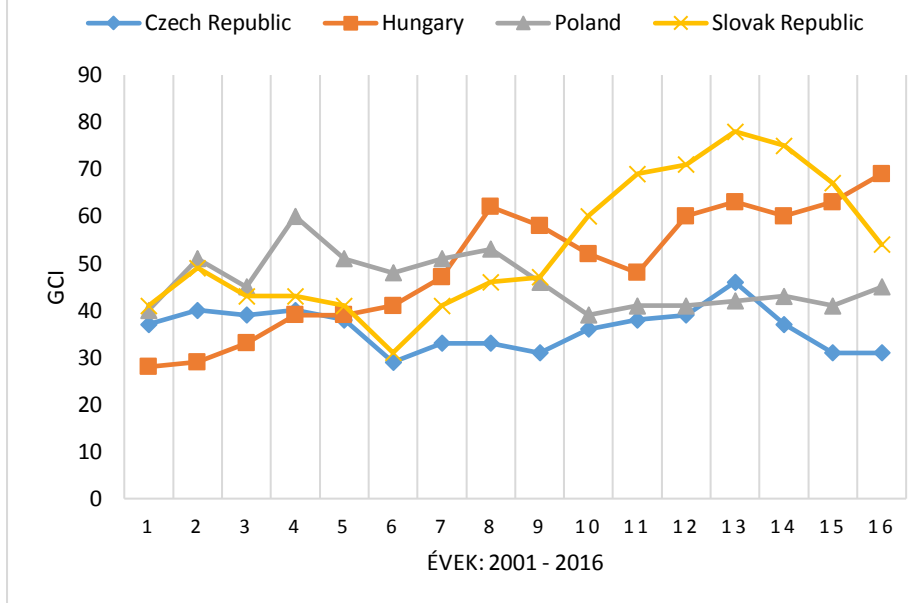
Forrás: a Fig. 11. Visegrad countries mapping against the scenario framework (2005 vs 2016) ábrája, amely a Sacio-Szymanska ed. 2016. 100. old-on van

3.ábra: A Kárpátok ökorégió



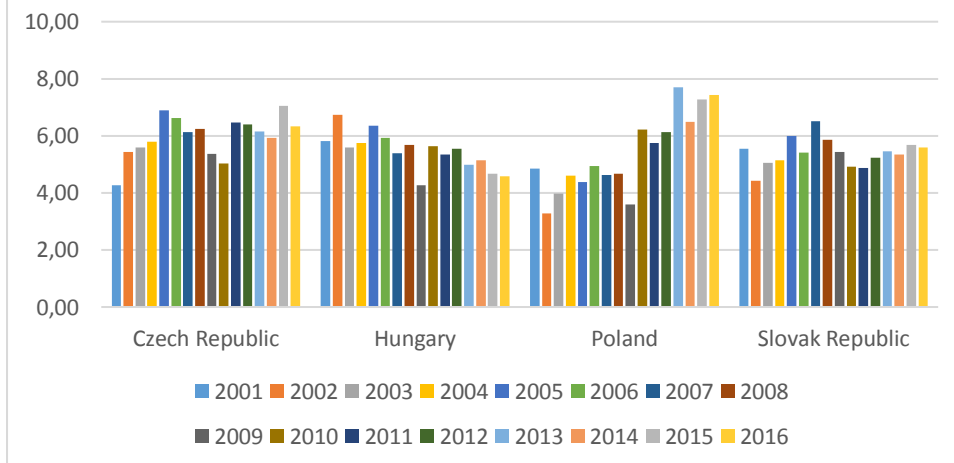
Forrás: <http://www.radio.cz/en/section/cetoday/protecting-the-carpathian-mountains>

4. ábra: A globális versenyképességi index a V4-ekben 2001 és 2016 között



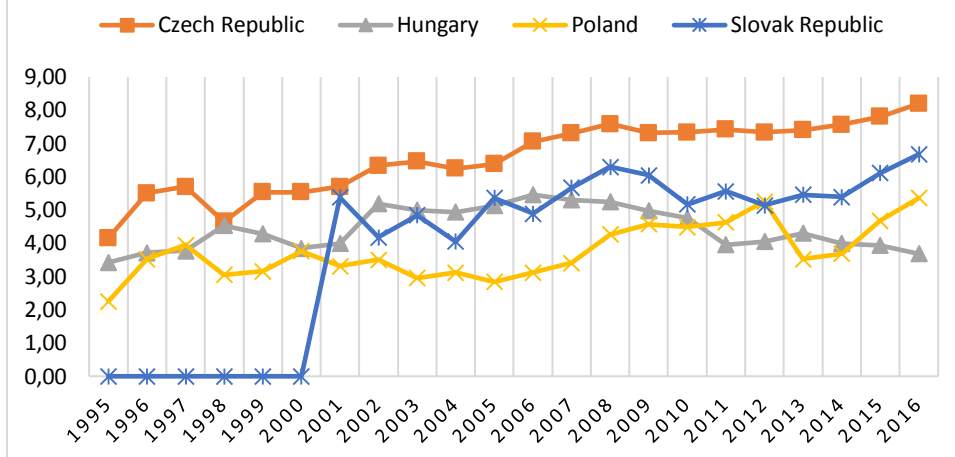
Forrás: Saját készítés a Competitiveness Library. <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/previous-gci-reports/> adatai alapján

5. ábra: A vállalatok adaptivitása a V4-ekben 2001 és 2016 között



Forrás: Saját készítés a <https://worldcompetitiveness.imd.org> adatai alapján

6. ábra: Az életminőség változása a V4-ekben
1995 és 2016 között



Forrás: Saját készítés a <https://worldcompetitiveness.imd.org> adatai alapján

1. táblázat: A V4-ek JKB indexe 2010-ben és 10 éves változása 2000 és 2010 között

Országok	J index		K index		B index	
	2010-ben	változása	2010-ben	változása	2010-ben	változása
Csehország	3,1	+0,32	4,97	+2,55	3,57	+0,30
Szlovákia	3,0	-0,27	4,82	+2,25	3,25	+0,18
Lengyelország	2,9	-0,07	4,42	+1,17	3,07	+0,16
Magyarország	2,9	-0,13	4,56	+1,25	2,55	-1,06

Forrás: Saját készítés a Bartha et. al. 2013. 77. és 78., 80. és 81. valamint 83. és 84. old. adatai alapján

2. táblázat: Az IMD versenyképességi indexe a V4-ekre néhány évre vonatkozóan

Országok	1997	2012	2013	2014	2015	2016
Csehország	33	33	35	33	29	27
Magyarország	37	45	50	48	48	46
Lengyelország	43	34	33	36	33	33
Szlovákia	-	47	47	45	46	40

Forrás: Saját készítés a <https://www.imd.org/uupload/imd.website/wcc/scoreboard.pdf> adatai alapján

Jegyzetek

ⁱ Mobilising corporate foresight potential among V4 countries (FOR_V4), No. 21520129 sz. Visegrádi Alap támogatta kutatásban történő részvételelem keltette fel az érdeklődésemet az iránt, hogy vajon van-e összefüggés a térség regionalizációja és foresight tevékenysége között.

ⁱⁱ Csehország, Lengyelország és Szlovákia Közép-Európa néven, Magyarország pedig önállóan alkot egy Nod-ot a Millennium Projektben.

ⁱⁱⁱ A SOFI jövőkutató szakértők online interaktív kérdőív kitöltésén alapul. Azután a mutató számítói az egyes területekre/ mutatókra vonatkozó elvárásokat súlyozással alakítják át egy összevont, komplex mutatóvá. A módszertan tekintetében lásd a Bartha et. al. 2015 tanulmányt.

^{iv} A JKB indexeket Tóthné Szita Klára, Bartha Zoltán és Sáfrányné Gubik Andrea dolgozták ki és publikálták a Bartha et. al. 2013. kötetben.

^v Az egyes foratókönyvek részletes ismertetése megtalálható Sacio-Szimanska et. al. 2016, pp.95-112 tanulmányban.

^{vi} Meg lehetne még említeni a Kárpát Régió Üzleti Hálózat 2013-as megalapítását, amely a Magyar Beruházási és Kereskedelmi Ügynökség és a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara kezdeményezésére jött létre és működik a térségben azért, hogy erősödjének a vállalati kapcsolatok. Tagországok, ahol már nyíltak irodák Szlovénia, Horvátország, Szlovákia, Románia, Ukrajna és Szerbia. Sajnos nem ismert, vagy nincs is a Hálózatot megalapozó foresight tevékenység. Forrás: <http://www.kkvhaz.hu/cikk/1526-karpat-regio-uzleti-halozat>, vagy <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/smeip/provider/carpathian-region-business-network-k%C3%A1rp%C3%A1t-r%C3%A9gi%C3%B3-%C3%BCzleti-h%C3%A1ll%C3%B3zat-zrt>, letöltve 2016.11.20.